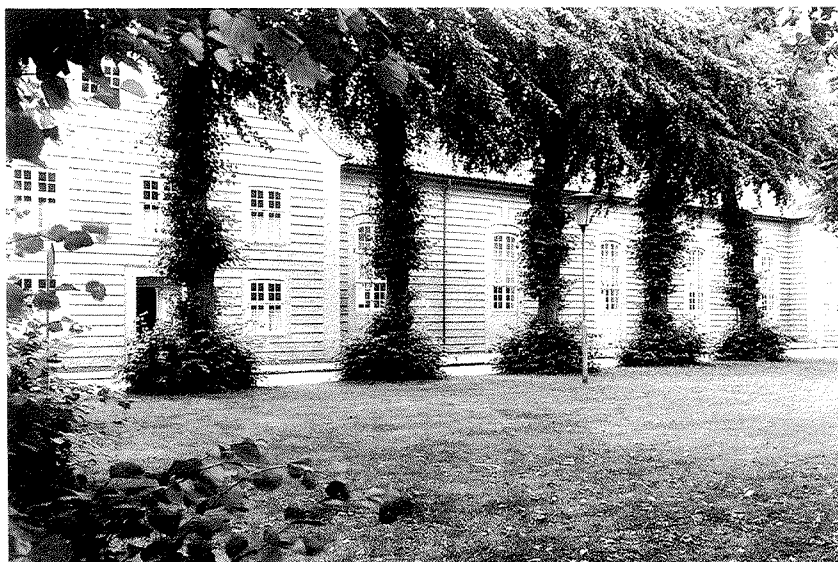

Byggeskik i byen

Kirkebygningen (Salshuset) er en markant og utrolig smuk afslutning (vestvæg) af Kirkepladsen. Bygningen opførtes med de fem midterste fag i 1776. De svagt fremspringende sidefløje blev tilføjet i 1796. De store filigran-agtige vinduer og refendfugningen af hele siden mod Kirkepladsen forlener bygningen med en lethed og elegance, som kun ses tilsvarende på præsteboligen.

Blandt det store antal smukke detaljer i byen er indgangsdørene. Iblant disse er kirkens to hoveddøre de fineste eksempler.

Byens bebyggelse deler sig klart op i to dele, nemlig den ældre bebyggelse, som tilhører Herrnhuter-byen og den yngre del, som tilhører den by, der i dag kaldes Christiansfeld, som er en sammensmeltning af landsbyen Tyrstrup og Christiansfeld Flække. Med sit stramme og regelrette gadenet skiller den ældre bydel sig klart ud; på afstand markerer de store menighedshuse denne bydel over den lavere og nyere bebyggelse.

Menighedsbygninger

Christiansfelds bebyggelse deler sig op i de officielle menighedsbygninger og familiehuse - alle opført i slutningen af 1700-tallet.

Menighedens bygninger omfatter de tre store såkaldte "Korhuse" - Brødrekorhuset, Enkekorhuset og Søstrekorhuset - samt Salshuset som det oprindeligt kaldtes, nu kirken, Pige- og Drengeskolen, Logishuset, nu hotellet, og det diminutive Sprøjtehus.

De tre korhuskomplekser er af en ganske imponerende størrelse, hver for sig mellem to og fire tusinde m². Barokkens præg er umiskendeligt på alle tre komplekser, selv om vinduesudskiftninger har givet bygningerne et umiddelbart klassicistisk præg. Det stejle tag og de særprægede små kvartvalme på gavlene tegner barokken. Materiale karakteren giver helheden en lethed, som almindeligvis ikke tilhører klassicismen. Omkring Kirkepladsen er Salsbygningen den mest elegante, barokagtig med sin fine refendfugning og det sortglaserede tegltag. Pladsens fine proportioner understreges af kirkebygningen, brønden midt på pladsen og den regelmæssige beplantning med linde og kastanier.

I den østlige del af byen opførtes tidligt et logishus for de tilrejsende gæster. Behovet for overnatninger steg, og huset er siden udvidet flere gange - bl.a. derfor fremstår huset i dag som et af de mere klassicistiske i bymidten. Pigeskolen i Nørregade og Drengeskolen i Lindegade har begge ændret anvendelse, men fremstår stadig tydeligt som større bygninger i gadebilledet. Som et pudsigt modstykke til kirkebygningen ligger på østsiden af Kirkepladsen det lille Sprøjtehus. Selv i dette lille hus har placeringen medført en detaillering af overordentlig skønhed.

I Nørregades vestlige del har man en meget markant bebyggelse med henholdsvis Enkehuset, Søstrehuset og den tidligere Pigeskole. På nordsiden af gaden danner de en flot og klar side i gaderummet, der ved Kirkepladsen åbner sig med grønne træer. Træerne langs gaden er tildels genplantede, og mod vest danner de store højder ved Anderup en imponerende afslutning af gadebilledet.

Gårdsiden af Brødrekorhuskomplekset afslører husets oprindelige rokokopræg i hovedhusets ældste vinduer. Senere vinduesudskiftninger påtvinger husene et klassicistisk udtryk, som ikke er helt i overensstemmelse med det oprindelige.

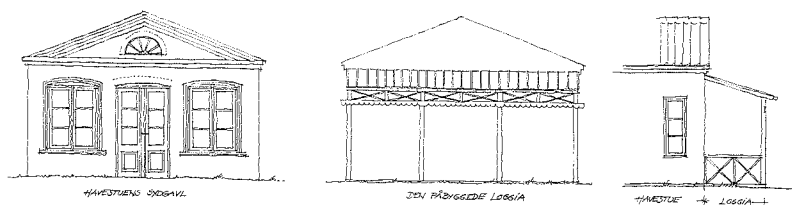
Lindegade 40 er opført 1782 som bolig og bageri for Benjamin Preibsch. Bygningen er større og mere statelig end de øvrige familiehuse og er i en række detaljer smukkere og mere gennemført.

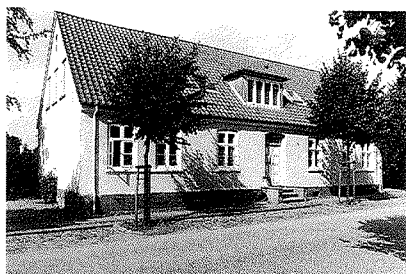
Lindegade 1-3 er typiske eksempler på den bebyggelse, der i begrænset omfang opføres i byen i slutningen af forrige århundrede. Nr. 3 er opført 1883 i gule sten, mens nr. 1 er opført 1906 i den for tiden typiske stil, der i en række detaljer er tysk inspireret.

Familiehusene

Som en uundværlig del af den gamle bydel ligger en række familiehuse mellem de store komplekser eller som afslutninger ud mod det omgivende land. Med samme stringens og elegance slutter disse mindre bygninger sammen omkring de to hovedgader og Kirkepladsen. Stilmæssigt skal fremhæves præsteboligen på Kirkepladsen, et nydeligt eksempel på rokokoens tilpasning til den stil, som anlagdes med barokkens store korhuse. Der ligger i byen iøvrigt en række smukke én- og flerfamiliehuse, alle opført inden klassicismen påvirkede byggestilen. Kun skal Lindegade 5 fremhæves for sin stramme klassicistiske facade med den smukke hoveddør. Alle de ældre familiehuse bygger til en vis grad over samme planskema. Bag familiehusene, i det private område, markerer klassicismen sig mere i en række små havepavilloner og lysthuse, der fuldender billedet af en romantisk haveby, på trods af det strenge indtryk man umiddelbart får.

Tegningen viser en af byens mange smukke havestuer – denne er påbygget sidehuset til ejendommen Lindegade 24. Disse bygninger fortæller om fin havekultur, som trivedes i byen i begyndelsen af forrige århundrede.

Byens eneste rent klassicistiske bygning er Lindegade 5, opført 1819. Bygningen har undergået beskedne ændringer, men er stadig med sin symmetriske facadeinddeling og sin gode hoveddør et fint eksempel på en egensynlig klassicisme.

De nye stilarter

Ejendommen Lindegade 5 er mærkværdigvis det sidste og også det bedste eksempel på den klassicistiske stil. Den nærmeste nabo mod vest fortæller om et voldsomt stilskift i byen. Lindegade 5 er opført 1870 og Lindegade 3 er opført 1883 og indvarsler med sin detaillering en ny epoke, der yderligere forstærkes med Lindegade nr.1, som er opført 1906 og er en typisk repræsentant for denne epoke, hvor der bygges en del i byen. De stilkaraktistiske træk er røde murede bånd og kvadre, der omslutter hvide, pudsede felter. I mange tilfælde har skifertagene udhæng, der bæres af udskårne bjælker og svungne knægte. Der findes en række oprindeligt gode, men nu desværre mere eller mindre ødelagte eksempler på denne stil. I den seneste del af perioden, o.1910-20, findes enkelte eksempler på den tyske "Heimatschutz-stil", som ganske kortvarigt slog igennem, men straks efter Genforeningen tog en drejning over i dansk Bedre Byggeskik.

De historisk inspirerede detaljer, såsom kvaderliséner og tilsvarende vinduesindramninger, slår stærkt igennem på denne bygning på Haderslevvej. Bygningen er typisk for tiden umiddelbart efter århundredskiftet.

Præstegårdsvej er den største samlede bebyggelse i Christiansfeld, som repræsenterer dansk "Bedre Byggeskik". Størstedelen af bebyggelsen er opført i tyverne, flertallet af husene af bygmester A. H. Andersen. Et af de vestligste huse er byens eneste rendyrkede funkisbygning.

Ejendommen Lindegade 48 fortæller om bygmester Andersens respekt for det gamle Christiansfelder-byggeri. Bygningen var i en årrække rammen om A.H. Andersens familieliv og virksomhed. I 1922 blev huset forlænget med to vinduesfag t.v. men gavlen beholdt samme udformning, som den har haft siden opførelsen.

Dansk byggeskik

Mærkværdigvis kommer den lokale eksponent for den fra midten af tyverne fremherskende danske byggeskik fra en tysk uddannelse. Bygmesteren A.H. Andersen var uddannet i Eutin og projekterede og byggede allerede tidligt i århundredet i den da fremherskende stil. Med Genforeningen slår interessen for den gamle danske byggetradition hurtigt igennem. I Sønderjylland er bl.a. arkitekterne Jep Fink og Peder Gram eksponenter for denne arkitekturopfattelse. Peder Gram opførte en enkelt bygning i byen (Kongensgade 4), mens bygmester A.H. Andersen i perioden frem til slutningen af trediverne opførte en række fine bygninger i Christiansfeld - bygninger der i deres udseende tilpasser sig den christiansfeldske arkitektur. Man kan forestille sig, at det har været helt befriende, at man kunne tilpasse sig den lokale byggetradition indenfor tidens fremherskende arkitektur-ideer. Bedre Byggeskik finder i resten af landet sin fremherskende udtryksform i røde danske mursten og hvide, krydssprossede vinduer. I Christiansfeld opføres næsten alle denne periodes bygninger i gule sten - mens der i de nordlige sogne, nord for den gamle grænse, findes gode eksempler opført i røde mursten. Det samme er tilfældet i Haderslev.

Arkitekten A. H. Andersen

Arkitekten og bygmesteren A. H. Andersen fødtes i året 1881 i Kabdrup, indenfor den nuværende kommune, og fik hovedparten af sit virke i Christiansfeld og omegn. Andersen blev uddannet i murerfaget, fik mesterprøve fra Flensborg i 1906, og hans tidligste projekter er tydeligvis påvirket af den fremherskende byggeskik i tiden. Efter hjemkomsten til Christiansfeld i 1915 kom bygmester Andersen til at stå som foregangsmand for det dansk- og lokalprægede byggeri i byen. I lighed med Peder Gram i Haderslev og Jep Fink i Aabenraa blev det for bygmester Andersen vigtigt at fastholde og forstærke den påvirkning, som "dansk byggeskik" havde. På en fin måde formåede Andersen at forene tidens påvirkninger med den i byen fremherskende arkitektur. Hans virke var omfattende - 24 nybyggede huse i Christiansfeld i perioden 1923 til 53 - samt en række om- og tilbygninger i landdistrikterne. Fra slutningen af fyrerne fulgtes det påbegyndte arbejde op i samme ånd af hans "elev", bygmester Herbert Grell.

I den nordlige del af Kongensgade ligger denne bygning, der adskiller sig fra den øvrige bebyggelse fra tyverne, ved at være opført i røde sten - og dermed følger den danske tradition.

Skolevej nr. 10 er et af de senere huse, opført af bygmester Andersen. Der ses en tydelig påvirkning fra funkisstilen, der var fremherskende i slutningen af trediverne.

Præstegårdsvej nr. 12 er et fint eksempel på, hvorledes den danske Bedre Byggeskik tilpasses de lokale forhold i Christiansfeld. Bygmester Andersen, som stod for opførelsen af dette velproportionerede hus, anvendte gule sten, som siden byens grundlæggelse har været dens særkende. Også i efterkrigstidens byggeri i bykernen er anvendt gule sten.